

مهسعوود محهمهه

سلاویک له شیعری نویابه تی کوردی

وهشانی یه کهم: گوڤاری به یان - ژماره 60، مارس 1980 - لاپه ره 16-22

وهشانی دووم: سایتی www.mamosta.net سالی 2009

تییینه کی سهره تایی ههیه له باره ی ئه و ئامیرهانی مروّف تهعبیریان پی له شتان ده داته وه دهشی بیته تیشک به ده و روبه ری «شعر - ئامیری تهعبیر» دا، نهختیک چهشمه ندازی بینهر روون بکاته وه:

مروّف به دوو جوړه ئامیری راگه یه نه ر نیازه کانی خو ی دهرده بری: یه که میان هونه ره جوانه کان. ئه وی دیکه یان، ئاخاوتن که دهشبته وه نووسین. لیره دا ره مز و ئیشاره ت و برۆ هه لته کاندن و تهلیپالی و شتی ئه وتویی نایه نه ناو حیسابی ئه م وتووێژه چونکه نه ده چنه ریزی هونه ر و ئاخاوتن و نه ده شگه نه مهیدانی ئه وان هه رچه ند به جوړیک له جوړان، تا ماوه یه ک، توانای تهعبیریان هه یه. خو ئه گهر بایه خ به و چه شنه هو یانه ی تهعبیر بده یی نیشانه کانی هاموشوی سهر شه قامانیش بهیته ریزی هونه ر و ئاخاوتن، ئنجا فیکه ی شوان و دهر گه لیدان و ئحم و نازانم چیش... نه ک هه ر ئه مانه، بگره وشه ی وه ک «هه چه، وشه، چه...» ش هه ر نایه نه ناو لیسته ی ئامیره کانی تهعبیر هه رچه ند له شیوه ی «دهنگی زمان» یش له زاره وه دهر دین. قسه م لیره دا له گه ل هونه ر و ئاخاوتنه.

به ر له وه ی بچه قولایی لیکدانه وه وه، تایه ته کی زیده جودا که ره وه ی ئاخاوتن له هو یه کانی دیکه ی تهعبیر ده ده مه به ر نیگای خو ی نه ر. ئاخاوتن تاکه ئامیره که به ماده و واتایه وه زاده ی هه ناوی مروّف بن، هونه ره کان هه ر لایه نی واتایان به چکه ی مروّفه له وه به ولاوه رهنگ و زهیت و به رد و قوماش و فرچه و ریشه و ژ و گه چ... و ... هه موو ئه و که ره ستانه ی که له به ره ه می هونه ریدا به شدارن له مروّف بیگانه ن.

ئاخاوتن له هه موو روویه که وه و به هه موو وجودیه وه زه نه ی هه ست و هو شی مروّفه، ته نانه ت مروّف دروستکه ر و داهینه ری ئاخاوتنه پتر له وه ی هی منداله که ی بیت، بگره له گه رمایی له شیشی لی نزیکتره چونکه مندال و گه رمایی له ماده ی به پۆز و به ره هستی دهره وه ی وجودی مروّف به دهر ده نه وه که چی «وشه» له خودی مروّفه که ده زیته وه به لام زانه وه ی مه عنه وی نه ک مادی. رهنگه بیر بو ئه وه بر واکه «وشه» ش له ماده وه وجود پهیدا ده کات، گو یا «دهنگ» که قالبی وشه ی واتاداره پیوه ندی به هه واوه هه یه هه واش ماده یه. ئه م بو چونه رواله تی و سه راوییه چونکه مروّف ده توانی له ده روونی خویدا وتووێژ بکات بی ئه وه ی به زمان دهر یان بریت. خو زور که سی بی زمان هه یه هه موو شتان تیده گات و هه موو شتانیش به

دل و میشکی خویدا تیده په ریتیت و یه ک وشه شی لی ده رنایه ت.. هه ر نه یسه. با بگه ریمه وه بو سه ر رچه ی مه بهستی ئەم نووسینه.

هونه ر، تیکرایان، که له رووی شیوه و جوړی «تینگه یاندن - راگه یاندن» هوه له گه ل ئاخوتندا به راورد بکړین ده چنه وه بو لای «تجرید» و هیماکاری، واته بهر له وه ی هونه ر کار بیه وی هیچ بهرگی نامویی له بهر هونه ره که ی بکات، هونه ر وه ک خوی هه یه به جوړیکی ته جریدی واتا ده به خشی و فهره نگی قه رارداده و نووسراوی نیه واتا کانی لیک بداته وه وه ک که زمان فهره نگی هه یه، هه لبت بویه هونه ر پیوستی به «وه رگیران» نییه له میلله تیکه وه بو میلله تیکی تر وه یا راستر ئه وه یه بلین وه رگیران هه لئاگرئ وه که زمان هه لی ده گرئ و داخوازی شی ده کات، به نمونه که گوته «توورپی» عه ره بیک تیتناگا تا بوی نه که یته «غضب» به لام که به وینه کیشی ته عبیرت له «توورپی - غضب - fury ...» داوه هه موو بینهریک له واتا که ی ده گات رهنگه کوردیک و ژاپونیه کیش هه ردوویان به جوړیکی له یه کتری نزیک ته عبیر له «توورپی» بده نه وه، ئەگه ر جوداوازییه کیش له نیوانیاندا هه بیت له وانه یه هه ر به قه ده ر جوداوازی نیوان دوو وینه کیشی کورد وه یا ژاپونی بیت. ئه وه ی راستیش یی ته عبیردانه وه ی ته جریدی له واتا به ناچاری جوداوازی ده خاته نیوان به ره می هونه ر کارانه وه چونکه مومکین نیه خورپه ی دل و تاسه ی ده روون و رهنگینی په نجه ی دوو کهس وه ک دوو نوسخه ی یه ک شت بن که ئەم بزوتنه رانه ش له مروفتیکه وه بو یه کینکی دیکه گوران هه لبت به ره ه میشیان ده گوړی.

رهنگه راست بی بگوترئ ره سم له پله ی پیشه وه و سه ره تای «تجرید» دا بیت موسیقاش له دوایین پله دا، واته ره سم له هونه ره کانی دیکه مه فهموتر بی و موسیقاش له هه مووان زاتیتر و ده روونیتر بی هه ر نه بی له بهر ئه وه ی که ئامپرازی ته عبیر له هونه ری موسیقادا، که دهنگ و ئاوازه، له خووه خزمتره له گه ل مه عنا و خه یال و خوولیدا و به ئه رک و بلیمه تی موسیقا هه ر نه بی ناتوانی وه یا هه لئاگرئ ته عبیر له شتی رهق و زهق و به ره هستی وه ک به رد و دار و رهنگ و بین و بینراو و به ره هست و چیژراوانه یه، ئنجا ده شتوانی به هو ی وینه ی گول ته عبیر له «بین» بداته وه وه یا به هو ی که مانی ناو باوه شی مروفتیک واتی «ئاواز» بیه خشی...

به هه ر حال ئەم خاسیه ته ی به کارهینانی «تجرید» و ریگه ته عبیری ته ماوی و پشت په رده له هونه ردا، بوی بوه به قه لخان و به دريژایی میژوو له زور به لای

ناگهانی ئەم جیهانه پر کێشهیهی پاراستوه سهره‌رای ئه‌وه‌ی که «هونه‌ر» له بنه‌ره‌دا مه‌خلووقی ئاراییشت و جوانکارییه. تا ئیستاکه‌ش هونه‌ردۆستی هه‌موو جیهان مه‌رحه‌با له به‌ره‌مه‌ی هونه‌ریک ده‌که‌ن که له پرووی هونه‌ری پرووته‌وه بیهیب بێ دواتر سهر له ناوه‌پۆکی خوار ده‌که‌نه‌وه، ره‌نگه‌ هه‌ر گوێشی نه‌ده‌نی. هونه‌ر خۆی له خۆدا که‌ره‌سته‌یه‌کی مام سه‌لامه‌تۆکه‌ی ته‌عبیره، زۆر به‌ دره‌نگه‌وه خاوه‌نه‌که‌ی ده‌هاویژێته ناراحه‌تییه‌وه. ئەمه‌ راستیه‌که‌ هونه‌ر له چارچێوه‌ی ره‌وای خۆیدا داده‌نیّت، له نرخ‌ی که‌م ناکاته‌وه، وه‌ک ئه‌وه‌ی که‌ هه‌نجیر و هه‌نگوین و ترئ و گۆره‌ویش نرخیان به‌وه‌دا نادۆڕینن که له لوله‌ی تفه‌نگه‌وه ده‌رنایه‌ن...

له تاقمی ئامیره‌ زمانیه‌کان، که په‌خشان و هۆنراوه، په‌خشانیشت به‌سهر زۆر له ئەژماره‌کانی ئەده‌ب و زانست، ئنجا گوتار و کتیب، ئنجا چیرۆک و شانۆگه‌ری.. دابه‌ش ده‌بێ. بینگومان ئامیره‌ هه‌ره به‌هێز و پێز و به‌ برشت و ده‌نگ و سه‌داکه‌ی ته‌عبیر له نێوان به‌ره‌ی ئاخاوتن و نووسیندا گوتاری سیاسی و نووسینی سهر به‌ سیاسه‌ت و باوه‌ر که راسته‌وخۆ و یه‌کسه‌ر، بێ ته‌ئویل و زمانگرتن و «پێچی ده‌وه‌نی» نشته‌ر له دوومه‌ل ده‌دات چیرۆک و شانۆگه‌ری، به‌ عاده‌ت، له ناو هه‌لۆه‌ست و پرووداوی ناو سه‌رگورشته‌که‌یان «بیرورا» ده‌رده‌برن و له‌وانه‌یه‌ گوته هه‌ره به‌ جورته‌ته‌کانیان له‌سه‌ر «نووسه‌ر، ده‌ره‌ینه‌ر» حیساب نه‌کری چونکه به‌سهر زمانی غه‌یری خۆیدا ده‌ریان ده‌په‌رینی و رێی ئه‌وه‌ی ده‌می‌نی په‌نا بیاته‌وه به‌ر سایه‌بانه زۆر مه‌شووره‌که‌ی «ناقل الکفر لیس بکافر». ئه‌وه‌ی مه‌ترسی و به‌لا بۆ نووسه‌ری چیرۆک و شانۆگه‌ری ده‌نیته‌وه، ره‌نگه‌ چیرۆکه‌که‌ نه‌بیّت به‌لکو ئینتیمای نووسه‌ره‌که‌ بیّت، له‌وانه‌یه‌ هه‌مان قسه و هه‌لۆه‌ستی ناو چیرۆکه‌که‌ له نووسه‌ریکی دیکه که ئینتیمای نییه وه‌یا جودایه به‌ داویوه نه‌کری. ئاوڕیک له میژوو بده‌وه ده‌بینی له ولاتی مسلماندا هه‌میشه مسلمانته‌ی بۆته شه‌فاعه‌تکاری ئەوانه‌ی قسه‌ی به‌ جورته‌تی پشت له عه‌قیده‌یان کردوه، نه‌ک له چیرۆک و به‌س، بگه‌ره له هه‌موو مه‌یدانی‌کدا. هه‌لبه‌ت له نێوان مه‌سیحیانی‌شدا هه‌مان دیارده‌ی خاله‌به‌خش کردنی مروّفی مه‌سیحی له‌چاو هی کافر باو بوه هه‌روه‌هاش له نێوان باوه‌ره جودا جودا‌کانی دیکه‌ی ئەم جیهانه‌دا.

که بێین و له روانگه‌ی مه‌ترسی و سه‌لامه‌تی ته‌عبیره‌وه سه‌یری «ئاخیوه‌ر، ئاخاوتن» بکه‌ین ده‌بینین له کۆنه‌وه شیع‌ر ئامیریکی سه‌لامه‌ت و بێخه‌ته‌ر بوه له‌چاو په‌خشان. هه‌موو ئەو قسه بێپه‌روا و بێپه‌ردانه‌ی که ئەگه‌ر نووسه‌ر بیانکاته په‌خشان هه‌رای بۆ ده‌نیته‌وه له شیعردا به‌ درێژایی رۆژگار چاوی لی پۆشراوه و به

قسه ی جوان و نه قل و بابه تی ټارایشت له قه لاهم دراوه. سهیری شیعره کانی نیو
«ټهلف ليله» بکه و بزانه چی تیدا گوتراوه «ټهلف ليله به شیعر و په خشانیه وه
ټهم بیپه رده ییه ی تیدا به دی ده کری به لام شیعره کانی که به نمونه دیته وه
زه قترن له پرووی جورته تی زایه ندییه وه (زایه ند - جنس - sex). ټنجا گوی بگره
خه پیام چو ناناوه ده گاته پایه ی «ابن الرواندي» و هر به خواناس و هه کیمیش
ناوی ده بری. له کونی هره کونه وه هه لبه ست به ټیکرایي په کجار که متر له قسه ی
عاده تی، چ جایی نووسین، حیسابی جدیه تی بو کراوه، ټیستاش هر وه هایه. نالی که
ده لی:

شیقچه ی فله کولته تلّس و ټه ستونه یی زیرین
بی بیکه به تارایی سهر و سرکه یی والا

له جیاتی ټه وه ی پی بلین مامه نالی چو ن ده کری ټاسمان و په لکه زیرینه بدهینه
ده می مه قهس و نووکی دهرزی، هزار ټافهرین له خه یال له بلنډپه روازه که ی و
دارشته سحرایه که ی ده که ی، جا ټه گره په کیکی عاده تی، یاخود نالی خوی،
بچیته بازاری قوماش و جلدروان و، مامه له ی ټه و ته رزه بابه ته و دروومانه بکات
ده بی چ وهرامیک وهرگریته وه!

کام نووسهر ویراوه تی له په خشاندا شتیکی وه ک «هه تیوی بولغار و یه هودی
به چه» ی شیخ رها و شه وه زور مه شووره که ی ټه ده ب «مصباح الدیوان» به
قه له می خویدا تیپه ریټی؟ مه سه له ی حیساب له گه ل نه کردن و لی به داویوه
نه کردن به زیاده وه له هه لبه ستی فولکلوری سه پاو و ده قگرتوو بو، واته شایه و
گورانییټ و به تیخوین و بالوره بیټ پتریش له شاعیر به ره و ته عبیری بیپه رده و
وینه ی شهرمه ټینه وه ده رڼ بی ټه وه ی کو له جهزا و چاوسوور کردنه وه بکه ن چونه
ده زانن کهس لینان زویر نابی. له زور به سته ی شایی و گورانی میلی، هز کردن
روو له ټافره تی شوو کردوو ده کات وه ک که هه موو جارن شایه ده لی «میرده
گوه ی بمری...» وه یا «... ناویرم بینم ناوی، له بهر میردی گلاوی» وه یا گورانی
«لانوکی» هه مووی هر خه ریکی ژیر کردنه وه ی مندا له بو په یدا کردنی ده رفه تی
ژوانی ده مه و به یان، له وه هر گه ری که گه لیک جارن له ره شبه له کدا باسی له شی
ټافره ت به و شیوه یه ده کری که له ویدا نه بی جایه ز نیه... به ټیکرایي، شیعر له چاو
فولکلور، پتر زمان ده گری له ټاست ټه و وشه و ته عبیرانه ی بیری بیسه ر بو لای

زایه ند ده به نه وه هه رچه ند گه لیک پتر له په خشان ری ته عبیری ره های به ره و
زایه ند به خوی ده دات و لیشی ده سه لمیندری...

به هه ر حال، شیعر به زور ناکه وئ له سه ر شاعیر، ته مه ش راستیه که له خو وه
ئاشکرایه هه رچه ند باسیشی ناکریت و هیچ حیسابیکیشی له سه ر هه لنه ستاوه، خو
ئه وه ی راستی بی منیش له مامه له کردندا هه رگیز ئه و سه لامه تیه ی شاعیرم
تینه خویندوته وه و تیشی ناخوینتمه وه له نووسینیشمدا ته وه نده ی باسی شاعیری
کوردم به ته قدیسه وه کرده په خشانووسی کوردم باس نه کرده، لیره شدا که ته م
راستییه به فراوانی ده ده مه به ر لیدوان پیش هه موو شیک مه به سم
روونکردنه وه یه کی شوین هه نگاوی شاعیری نوخوازی کورده جا ئه گه ر
بوچوونه کانم هه لبرگری، ره نگه به سوودی خوی ته واو بی، خو ئه گه ر گویشی نه دامی
چ زه ره ریکی نه کرده، ته نانه ت ئه گه ر له خو شمی زویر بکه م دوستی له من
به رده وامتر و ریزلینه رتری چه نگ ناکه وئ، بویه وا بیپه روا ده لیم له رووی خه ته ر و
سه لامه تیه وه شاعیر ده که ویتته نیوان هونه رکار و نووسه ر. بایی ئه وه ی که شیعر
وه ک هونه ر ئارایشت و موسیقا و ته جریده پشکی سه لامه تی هونه ر وه رده گری،
بایی ئه وه ش که به هو ی ئامرازی «وشه» ته عبیری مه فه وومتر له هونه ر به کار
دیتیت به ره و په خشان ده بیته وه له مه لبه ندی ترس و خه ته ردا. له کو نه وه ش
گو تراوه «زمان به لای سه ره».

ئه م لایه نه ی بیخه ته ری، وه یا که مخه ته ری، کاری نه کردوته سه ر شو رته ی شاعیر
هه روه ک کاری نه کردوته سه ر هونه رکاریش، به پیچه وانه، شاعیر هه میشه له
نووسه ری په خشان به ناوبانگتر و مه رچه با لی کراوتر بوه. هه لبه ت ده زانم به شیکی
به رچاوی ئه م پاداشه مه عنه ویه ده چیتته وه بو ئه و له زه ته عاتیفیه ی که مه ردم له
شیعری نازکی وه رده گری. له بری هه ستی حه سانه وه و ئارامی گیان و تامه زرویی
شکان که له بیستن و گو تنه وه ی شیعری جوانه وه به مرو ف ده گات مرو ف که
پاداشتیکی خوشو یستن و سوز به شاعیره که ده داته وه، ئنجا هو ی دیکه ش هه یه
پالیشتی له بلا بوونه وه و ناو ده رکردنی شیعر و شاعیر ده کات وه ک ئه وه ی که
شیعر پتر له گه ل ده روونی بیسه ردا و توو یزی به رده وام ده کات و گه لیک دره نگتر
خه لق له گو تنه وه ی تیر ده بی، پتریش له په خشان ده ست ده دا بو ئه وه ی له لایه ن
خه لقه وه له سه ر شان و له کاتی کو بوونه وه و نمایشت و چه ندین مونسه به ی
دیکه دا بگو تریتته وه و بخویندریتته وه باشتیش له گه ل جو ش عاتیفه ها وئا هه نگ
ده بی، ئاسانتریش ده بیته گورانی...

به لې ټه مانه هه مووی یاریده ی شاعر ددهن تا ټه ویش وه ک هویه کانی دیکه ی ناو
 دهر کردن گوراننیز، سینه ما، رږژنامه گهری، یاری، موزیعایه تی... به خیرایی شاعیر
 مه شوور ده کات و ده بیاته پله ی عه بدولحه لیم و حه سهن زیره ک له شوهره تا، بینه
 قوتاییه کی زانکو که شاعر بلاو بکاته وه، له پرووی شوهره ته وه بهو ماموستایه ی بگره
 که ههرچی زانستی سهخت هه یه به دهرسی ده لیته وه و کتیییشی له سهر داده نی،
 ده بینیت قوتاییه که زور له ماموستا که ی مه شوورتر ده بی، ټه مه راستی بیگومانه که
 له ههر دوو دهسته ته رازووی ټهرک و پاداشدا به سوودی شاعیر له نگره ده به ستنی.

بهو لای ټه م راستییه وه راستییه کی دیکه هه یه، ټه ویش له سوودی شاعیر زیاد
 ده کات و له ټهرکی داده شکنیت: هه تا واتای شاعر ته ماویر بی هه لوه ستنی شاعیر
 سه لامه تر ده بی، چونکه نامویی ته عبیر وه ک ټه و کالانه یه که تیژایی و برنده یی
 تیغ له نیو خویدا ده شاریته وه و زور به درهنگه وه لپی به دیار ده دا که ده یه وی
 برین بخاته له شی ناحه زه که یه وه. له سه ریکه وه شاعر به هووی شیرینی و روح
 سووکی و خنجیله یی خاله به خش کراوه له سه ریکیشه وه شاعیر به ته عبیری ته ماوی
 خووی چه پ ده دات له و نه رمه خه ته ره ی که شیعری وه ک:

ملک ودستور ومجلس امة
 کل عن المعنى الصحيح محرف

کاتی خووی رهنگ بوو بیهینیت بهر ههنگاوی «رصافی». ټه وه ی راستیش بی
 شاعر که و هی تریش دوو چاری هیچ ناراحه تیه کیان نه کرد، ټه وه ی پی سه غله ت
 بوو دهم لیدانی شتی سهر به ټایین بوو که له حه قیقه تا به گه لیک مه زه به یی
 ره واش ههر ره وا بوو که چی کومه له ک مه لای لی به خه بهر هینا، رهنگه ههر ټه و
 که سانه ش یارده ی رزگار بوونیان دابیت که به هه لبه ست هیرشی ده برده سهر.
 شته سهر به ټایینه کان به په خشان نه ک به شاعر بلاو بوو بوونه وه بویه بوو ټه و
 کاره ی کرد، نه خو زه هاوی به شاعر دهریبری که ده بی «أثیر» خوا بی چونکه
 هه موو ټه و سیفه تانه ی دده نی که له خودا ره چاو ده کری و ههر دهینیته وه هو ش و
 خواز (ارادة)، که ټه و دوانه شی پی بدری بو نه بیته خوا؟ ټه مه ی گوت (هه لبه ت من
 ده قی قسه کانی زه هاویم نه هینا وه ته وه) و پی شم شک نایه ت که سی له خووی به
 دهنک بیتایی.

تو بینه له هه لبه ستدا ههرچی جه هه ننه می دنا و قیامه ت هه یه له گیانی زوردار و
 به دکار و خوینمز و داگیر کهر و «سیخور» ی بهر بده که س تووره ناکهیت چونکه

قسه کانت هیچ تاکیکی دیار و په نجه نیشان ناگر نه وه، شیعریش په خشی ته خبر نییه ناوی که سان و شویتان و میژووی رووداوان بکاته لیسته و له دیر کانیدا قه تاربان بکات، بویه یه ته وهی له باره ی خراپه وه ده یلیت، زور جارن، له وانه یه به دکاره کهش بیلیت.

له مه وه دمه وهی به شاعیری کوردی نویخواز بلیم خه ست کردنی ته مومژی ناو ته عبیر و هه لانی په رده ی نامویی به ده وری هه لبه سته وه حه شارگه ی خو تیدا بواردنه، ئنجا نمایشتی ماسوولکه ی هونه ره، ئینجا سلیمانی گوته نی «خه نجه ره له کا» یه بی ئرک و مه سره فکه یه، ئنجا «بیناقه ی شه رف» به خو به خشینه بو ریزی هه ره پینشه وهی قاره مانه راستینه کانی هه رای فکر و باوه ری کومه لایه تی و چاره نووسی گه لان.

ئاخیوهر هه تا له تم و نامویی زیاد کات خو ی له خه بات ده شاریتته وه... بوو که کانی فکری ماره بری خو ی ناکات... بگره ده خزیتته ناو تهو بورجه عاجینه ی که له فیترگه یه کی سهرله به ری فکر و هونه ر کراوه به عیب. ئنجا ته گهر جوانی و شکلی شاعر جاریکیان په رژی نی سه لامه تی بو کیشابی، تهو جینگل خواردنه ی له نیو بورجه عاجینه که دا به هو ی ته عبیری نامه فهوم له زوربه ی هه ره زوری گه لی داده بریت چونکه یه ک تاکی جه مبووره ی تهو خه لقه له قسه کانی ناگات. شاعیری کهس تینه گه یشتوو که له لایه ن خه لقه وه پیشوازی لی ده کریت، به هو ی مه فهوم نه بوونی قسه کانی تهو پیشوازیه ی لی ناکریت، به لکو له شیوه ی قهرز و خواستنه وه دا پشکی «حورمه ت و خو شه ویستی» له تیکرا مه فهوم «شاعیری ته»، نه ک له مه فهوم نه بوون، بو ی ده بی به مال. سه رمایه ی شاعیری نامه فهوم لهو شه عبیه ته ی که هه یه تی قهرزی ده ست به سه ردا گیراوه.

شیعری زیده ته ماوی، به ناچاری ده بیتته وتوویر له گه ل خو دا کردن، تهو په ری لیک کیشرانده ی جغزی مه فهوم بوونی تهو هیه به ره ی شاعران له ری کوتانه وه ی ریگای له یه کدی نزیک و له یه کدی شاره زا بدوزنه وه بتوانن له یه کدی بگهن، یاخود هه ری که یان به پی بوچوونی تایبه تی خو ی واتا له شیعری هاوړیکه ی بداته وه، که ته مه ش شیوازیکی نوی بابته لیکن دانه وه یه خه ریکه له زوربه ی مه ی دانه کانی سه قافه ت خو ی ده کاته روانگه ی سه لمینراوی تیوه رامن، تا ته وه ی به ره می کوئینه ده دریتته بهر نیگای سه رده م نه ک به نیازی پتر تیدا روچوون و رووتر کردنه وه و سه ره ژووتر بر دنی سه رچاوه ی ما که کانی تهو به ره مانه به لکو به راگو یستنی

پاته وپات و یه کسه ری به رههم و خاوه نه که ی له رۆژگاری خۆیه وه بۆ ئهم رۆژگار ه
وهک که کور ی ئهم رۆژه بیت... هه ر یه که یان به جوریک واتای لیده داته وه به
تهواوی خاوهن هونه ره که کپ ده کات.

ده بی بزانی شیعری له بنه رته و له یه کهم جووله ی هه لئانیه وه جو ره داپوشراوییه کی
وهک په رده ی ته نک یا ئه ستووری به سه ره وه یه له چاو قسه ی عاده تیدا، تا ئه وه ی
رهنگه راست بی بگوتری شیعری زیده ساده و ساکار و مهفهووم به کاری هونه ری
له قه له م نادریت، مه گه ر له وانه بی که پی ده گوتری «سهل ممتنع». به نمونه،
ئهم دیره شیعری شیخ رهزا به هو ی دارشتنیکی نه خته ک عاده تییه وه بوو به و
نامه فهوومه ی که هه ر ئیستا باسی ده که م:

کی بی له دلیرانی عشا ی که نه چووی
وهک تیری ئه جهل نوو که رمی جافی به نافا

وهک ده بینیت دیره شیعری که له به شی هه ره واتا ئاشکرای هونراویه، که چی نیمچه
شاعیری ئه مه ی خواره وه ی لی خواسته وه و کردی به دیاری بۆ نه وه یه کی
عوسمان پاشای جاف:

ئهو ی نه وه ی میر به ناف
ناعه لاجم شه و له داخ ت لیر ئه که م

ئه گه ر دیره شیعری که ی شیخ رهزا هه لوه شینی نه وه بۆ باری عاده تی ئاخوتن و بلین:
«کی بی له دلیرانی عشا ی که نه چووی وهک تیری
ئه جهل؟» نیمچه شاعیره که چاوی رهشکه و پیشکه ی نه ده کرد له وشه ی
«به نافا» و وا تیگا له کو تایی شیعری که دا سیفه ته بۆ «جاف»، ئنجا هه قیشم نیه
به سه ر نه بوونی کیس و واتا له وه ی به ده وری «به ناف» فه رموویه تی...

شیعری ئیستا که ی کوردی، زۆر به داخه وه، پی به پی تی هه لکشیه له نامه فهوومی تا کو
گه لیک جاران ده گاته ئه و راده یه ی که له خاوه نی به ولا وه رهنگه که س تی نه گات.
ئهو نامه فهوومییه و نامویییه له وه ده رچه زاده ی عه فوییه ت و ورووژان و جو شان و
هه لژان بیت وهک ئه وه ی که ده مه وانیه ی ده فری داخرا و ئاخاوت هه لگرت
ناوه رۆکی ده فره که هه لژیت و ده ره پیت. نامویی له شیعری نویابه تی کوردی بوه
به شه قل و ده ق و نه خش و روخسار، بگه ر تا راده یه ک به ره و ده روونی شاعیریش
رۆیشه وه له وه دا که خه ریک بوونی شاعیر به دۆزینه وه ی دارشتنی سه خت و وینه ی

کټوی بهرهو خه یال و واتای ورد و تیکهه لکیش و نامه ثلووفی ئه و تویه وه ده بات که «معاناه» ی عاده تی نایانگاتی، رهنکه ئه م ورد پیوییه و ته نک هه لبرینه وه و خه یال باریک کردنه وه یه ش ته نها سوو دیک بیت به شیعری کوردی بگات له بری له دهست چوونی روونی و ساکاری و ئاشکرای که سه رچاوه ی لی خواردنه وه ی ئاپوره ی خه لقه.

واتا و خه یالی دووره دهست به خو ی و نرخه هونه ری و مه عنه وه یه که یه وه وه ک ئه و گهنج و زیر و گه وه ره به که له خه زنه ی ده ول مه نددایه و بهر نیگای من و تو ناکه و ی، داخیشم ئه و داخه یه که گه وه ره ی وه ها نایابی کوردی، وه ک دهست ئیمه چوه، ته رجه مه ش نه کراوه بو زمانیکی دیکه به شیوه یه ک له عاله می رابگه یه نی که شاعیره بی پوول و پاره که، بگره بی شه هاده که ی، کورد به گه وه ره ی واتا و شیوه ی کهس نه بیستوو و کهس نه دیتوو ئه و سامانه مه عنه و ییه ی به دهوری رووته له یی خو یه وه هه لئاوه تا ئه و راده یه ی بتوانی به خشنده بی و لئی بخوازیته وه. ه یج موجه له له وه دا نیه که ده لیم شیعری نو ی بابه تی کوردی وه هام بیستوه به قوناخ پیش زوربه ی، ئه گهر نه لیم هه موو، شیعری نو ی بابه تی جیرانه کانی کورد که و توتوه، ته نانه ت جار یکیان به یه کیک له و شاعیرانه م گوت که تو دیت و له فلانه بره شیعرتدا، به لای خو ته وه، به ناو هینانی چهند شاعیری غیری کورد رووکاری هه لبه ستست بهرز ده که یته وه ئنجا له بهرزایی هه لبه سته که ته وه ده توانی دهست به گه یه نیه دهسته بهرز کراوه کانیان به ره و ئاسوی په روازت. له مه شدا یه ک تو سکا ل موجه له م به کار نه هینا چونه ک به راستی و سه د جارن به راست ئه و بره شیعره که نمونه ی گه لیک پارچه ی دیکه ی وه ک خو ی بوو تاکه یه ک هاوتای نه بوو له هه موو ئه و شیعره ناوده ر کردوانه ی غیری کورد که من له و چهن دین سالانه ی دوایدا بیستوو من. جوانی و بهرزی بره شعره که ش په کی له سه ر ئه وه نه که و تبوو ئایا تییا ن ده گه یه ت یا نا گه یه ت. وه ک فرۆ که ی به هه واوه ه یچشی تی نا گه یه ت و پی شه وه ده حه په سییت.

شیعری نویابه تی کورد گه لیک به ولای شیعری سه ده ی نو زده می کورد، له نامو یی و نامه فهوومی تی په ری کردوه، جا ئه گهر گله یی له شاعیریکی بهر له سه د سال بکه ین که شیعری تو یکلدار ی گوتوو ده شزانی ن ئه و شاعیره له سه رده می کدا ژیاوه که جار ی شیعر نه بوو بوه فه رمان به ری بیرو باوه ر، شاعیریش داوای شه عبیه ت و گه لدوستی نه ده کرد، خو دیوانه که شی چاپ نه ده کرا، ه یج به ره و تا قمیکی رو شنبیرانی ش بو ی نه ده بوونه پرو پا گهنده چی نه خو ی به ته مایه و نه که سیش لی

دهسه لماند بېته پالوانی کومه لایه تی و قه و مایه تی و ... و نه... نه... ئنجا
شیعره کانیشی له چاو شیعری سهردهم ساکار و پروون بوون ئایا ده بی چ جوړه
گله ییه ک بکری له نامه فهورومی شاعیری نویخوازی نوښابه تی کورد.

هموو نهو «نه... نه...» یانه ی شاعیری کون بو «ئهری... ئهری... به دی... به دی...
به لی... به لی...» یه ریز و خوشه ویستنم بو شاعیری سهردهم نه و هم له بیر ناباته وه
که ده بی تی بگه م... ده بی خوی لیم ئاشکرا بکا. داوا له هونه ر و توانای ده کم یا
قالبی وها داریزیت به دل خوی و به فه می بیسه ر بی، یاخود پتر پروونا کی بخاته
نیوان شیرازه ی ته نینه وه ی داوه باریک و لوول خواردوه کانی نهو فکر و سوزی که
له به شیکي به رچاوی شیعری ئیستا که یدا بو شاعر خویتی عاده تی و فراژووش
گریچکه ده کا.

من نالیم، لیشی قبول ناکه م، به ده مودوی ئاخوتنی عاده تی و په خشان ساده
له گه لندا سکالا بکات، تاوانباریشی ده کم که به نیازی خو پروونکردنه وه و مه فهوروم
بوون واز له وینه و واتای کیوی و رامکردو بهی تی... موسیقا بدوړتی... په رده و
پوشینه کانی سهر پرووی بوو که خوولیاویه کانی بیچته وه... من ماموستای قوتایانم له
شاعیر و هونه رکار ناوی... واعیز و په ندیاریشم ناوی... رابه ر ئایین و کومه لایه تیشم
ناوی. نه مانه بی نه وه ی شاعیر بن هه ن و له کاردان... من شاعیریکی هه ستیاری
هونه رکاری ده ست رهنگینی هه ناو ته قیوی جه زبه گرتووی شیت و شه یدا و به لهرز
و تا و... مه فهوروم ده وی، ئوبالی ر سکان و نه ر سکانی نهو مه رجان هه ش ده چیتته وه
نه ستوی به هره که ی، ئوبالی لی حال بوونیشی، نه وسا، ده چیتته وه نه ستوی خوم.

نامویی شاعر، یا ههر بابه تیک بی، که گه یشته پله ی پیچرانه وه و لوولخواردنی
نه ولای ینگه ییشتنه وه چ پیویست به وه ناهیلی له ناوه ر که که ی بکولریتته وه ئایا
پرووی قسه و وتووړی له گه ل چه ندیه کی میلله ت و کام به ره و چینی میلله ته.
پارچه هه لبه ستی وها هه یه هه ر له به ر شیوازه نوی پیوه که ی ده زانری نویخوازه و
کونه په رست نیه. تو بلی نه م دارشته پشته له «عروض» وه نه م شیوه ته ماوییه
نامه فهوروم له کوپوه په ریه وه بو ناو هه لبه ستی کوردی؟

هه لبه ت ناشی بلین نمای ئاسایی و فراژووبوونی خوړسک شیعری کوردی له
هه روو زه وه راگویتست بو نهو حالوباره ی که هیچ پیوه ندی به را بردوویه وه نه هیشت،
چونکه وه ک ده زانین نهو گوړانه ی که له هه لبه ستی کوردیدا گه ییشته راده ی
به ره واژبوون و هه لگه رانه وه له چه ند سالی کدا پرووی دا به حال به شی لاسایی

کردنه وهی ده کرد چ جایی ئه وهی عهرووزی تیدا پیر و گهندهل بیت و چرووی تازه
دهرکات و بیته نه مامی شیعری نویی کوردی.

ئه وهی بیهوی گۆرانی شیعری کوردی بباته وه بۆ گۆرانی باری کۆمه لایه تی و
شارستانه تی و کوردستان نه کا ده ماری پێوهندی ژوووخان به ژێرخانه وه بپچرێ
ده بی ئه وه به یادی خۆیدا بهیینه ته وه که وا کاتیکی شیعری «گۆران» تطوری کرد و
به دوا ئه ودا زوربه ی شاعیره کانمان عهرووز و شیوه دارشتن و بۆچوونی میراتیان
ته لاق دا هه یشتا له هه موو کوردستانی عێراق سی ناوچه ی لیوا و یه ک دوو ناوچه ی
قهزا کاره بای تیدا هه لکرا بوو و جارێ کورده واری یه ک بست به لای پیشه سازی و
جووله ی هونه ری و په ره سه ندی خوینده واری و تازه بوونه وه ی ژیا نی کۆمه لایه تی و
ئازادی ئافره ت و ره ها بوونی بیرو را و ئه و جو ره دیارده ژیا ریانه وه نه چوو بوو که
ئیترا ناشی بلین گۆرانی میژووی کورد هوی گۆرانی شیعری کوردی بوو. که
شیعری کوردی کیفی کۆنی خۆی، وه ک ماری دمه و هاوینان، دارنی جارێ زوربه ی
کورده واری له بری «ژنه که م» ده یگوت «خیزانم... ماله وه... مندالان».

به کورتی ده لیم ئه وهی بوه بنه مای گۆرانی شیعری کوردی دوو چشت بوو:
یه که میان چاولیکه ری شیوازی ده ره وه ی کوردستان، بگره هی رۆژه لاتیش.
دوهمیان، که هه ر خۆ په له ی به هوی یه که م کرد، بلاو بوونه وه ی زۆر خیرای فکری
نویخوازی دوا ی شه ری دوهم بوو به هه موو دنیا نه ک هه ر به کوردستاندا، که
یه کیکی له داهینه کانی نیو کوردانی ئه وه بوو وای له نۆبه ره ی رۆشنیری ئه وسای
کورد گه یاند گۆیا شکلی عهرووزی له شیعردا پاشماوه ی سه رده مه پاشکه و ته و کانی
کۆنه په رستییه هه ر وه ک له گه لیک مه ی دانی دیکه ی کۆمه لایه تی و بیروباوه ردا
شه ری پێ نایه وه دژی ئه وه ی پێی ده گوترا کۆنینه. ئه وه ی زیاتریش له نیو شاعیره
نه و باوه کانی کورددا وای کرد شیعری عهرووزی و شیوازی کۆن قرانی تی بکه وی
پتر له وه ی له نیوان فارس و عه ره بدا قرانی بیت هه ژاریه بیسنووریه که ی باری
کۆمه لایه تی و ئابووری و رامیاری و سه ره له به ری وجودی میژووی کورد بوو که
ئه وه نده سامانه ی بۆ کوردی دوا ی هه ربی دوهم به جی نه هه یشتبوو خۆی له بهر
شالای نویخوازی بیسنوور بگریت.

رابطه ی کورد ئه وه نده هه ژار بوو نه ی توانی رۆخساری حازری بپاریژی له ئاست
ئه و وروژمه ی که فکری نویخواز له ژیا ری ئه وروپاوه بۆی هینا، به پێچه وانه ی
عه ره ب و فارس که له به رانه ر پاله په ستوی فکری نویخوازی پاش شه ری دوهمدا

سامانی فکری و مادی میراتی تهوتویان هه بوو زوړانی له گهل هیزه ههلته کینه کانیدا بکری و بارتقاي راوهستی. کوردهواری بهر له وهی له پلهی بهره ژوورچوونی مادیدا بگاته میسری سهردهمی محهمه د عهلی پاشا ههر له ناوه راستی سدهی بیسته مه وه وازی لهو شیواز و دارشته هینا که ئیستا کهش له قاهره ی 1980 دا ههر باوه.

له پاشماوهی گه شه کردنه کهی سهره تاکانی سدهی بیسته م، که دریژه کیشانی رسکانه کوتوپره سهر که وتوه کهی ته دهی نالی و شاعیره کانی دیکه ی کوردی سدهی نوزدهم بوو، چهند شاعیریک به ته مه نی کاملیانه وه، لیږه و له وی - به زوړیش له سلیمانی - له گهل شیوازی کون و شیوهی عهرووزیدا به سهریان برد تاکو چرای عومریان کوژایه وه، ئیتر جیلی دوا، ههروهک له بیر کردنه وهی رامیاریدا، پیوهندیان به کونه وه نه ما له شیواز و ناوه رۆکی شیعریشدا به ته وای لی دابران تا ته و رادهیهی که راسته بگوتری ده ماری نه سه بیان به رابردوه وه هه لبریه وه.

وهک دهزانین ئم له قه پیلک هاتنه دهر و دارنینی کیفی کون که رۆشنیری کوردی دواي شه ری دوهم کردی کیشایه وه سهر دوشمنایه تی «تراث» و به ینیکیش دهوامی کرد. به لام پاش ته وهی که گه شینی و به لینه خوشکه له کانی فکری نویخوازی کورد له سهر ته خته به ردی رهق و تهقی هه ژاری و نه داربی کورد وردوخاش بوون «تراث» نرخیکی پهیدا کرده وه، چونکه ورده ورده به دم ته جربه ی تالوه زانرا که چینی لیږه به پیشه وه و له وان به پیشتره وه ته و گونا هباره نین که خه یاله شلکه سافیلکه بی ته جربه کهی گه نجه نویخوازه کان لیان به هه له دا چوو بوو، تاوانی دوا که وتنی کوردیش ناچیته وه ته ستوی «تراث» و «رۆشنیری» ی کلاسیکی کورد، مه گهر بایی ته وهی حالوباری ناله باری کوردی سهردهمی ته و گه نجان به چیته ته ستوی گه نجه کانه وه، واته تیشکان و نه هاتنه دی به لینه کانی باوه ری نویخوازی کوردی دواي شه ری دوهم پیبه پی بوو به پاکانه بو رابردووی کورد چونکه به هه ست و به دهستیش زانیان ره ها بوون و به ثاوات گه یشتن بو میلله تی هه ژار و بیه یز ته و ده ست هه لی نجه نییه که له راپه رینه کهی «وئبه» وه گه نجه نویخوازه کان لی به په له بوون. ئیستای بینینی رۆشنیری کورد، وهک مزاش، حورمه ت گر تنی که له پوور و به رده وام بوونه له سهر شیواز و نیازی نوی.

له بهر تیشکی ئەم ږوون کردنه وه یه دا، که من به راستی ده زانم، مه علووم ده بی
 شیوازی نوښی عه روزنه ویستی شیعری کوردی له سهر بنجی میژوو یی خوی نمای
 کردوه، په ره سه ندنیشی هی پنداویستی سه رده می کوردی نییه بایی ئەوهی که
 وه چه ی لیک ماره برانی هه ژاری میژوو کردی کورد و وروژمی سه قافه تی ږوژاوايه،
 ئنجا که شاعیریکی کورد دیت و له نیو لووزه وه جودا جودا کانی فیکر و شیواز و
 بوچوون و ږواله ت و گه شکه گرتن و، به تیکرایی «ناوه ږوک و ږوخسار» ی
 سه رده مده ته کان ده دات و مودیل ده گوږیت و راوی واتای رامکردوو ده کات و
 ته مومژ له خوی ده ئالینی بو ئەوهی، به لای خوښه وه، له کاروانی بزووتنه وهی ئەده بیی
 جیهانی دانه بری ده بیته مامله تکه ری مه لبه ندیکی «شیعر کردی خه یال کردی لاسایی
 کرد» ی ئەوتو ئەگه ر له کوردستانی هه لکه نیت و بیبه یته «ته مو فرستان» خوی له
 ده ورو به ریکی زور ناا شنادا نابین ته وه چونکه له ویشدا هه مان مامله ت و کار و بازار
 له گه ږدایه.

ته مومژ و نامو یی به به ری هه وه هه یه تارمایی میوان به هی خانه خو ی بناسریت...

«...»